

SIRBİSTAN VE TUNUS OMBUDSMANLARI: YAPISAL VE İŞLEVSEL BİR BAKIŞ

Serbia And Tunisia Ombudsmen: A View Structural And Functional

Doç.Dr. Kadir Caner DOĞAN ¹

Reference: Doğan, K.C. (2020). "Sırbistan ve Tunus Ombudsmanları: Yapısal ve İşlevsel Bir Bakış", *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, Vol:6, Issue:14; pp:1-4.

ÖZET

Ombudsman kelimesi, İsveç dilindedir ve vatandaşların şikayetlerini alarak kamu yönetiminin kötü yönetim faaliyetlerini çözen bir teşkilattir. Günümüzde dünyanın tüm kıtalarında farklı devlet ve düzeylerde uygulanmaktadır. Bu dünya devletlerinden ikisi de Sırbistan ve Tunus'tur. Bu çalışmada farklı iki siyasi rejime ve kültüre sahip devlette ombudsmanın yapısal ve fonksiyonel yönleri öz olarak analiz edilmek istenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ombudsman, Denetim, Kamu Yönetimi, Sırbistan, Tunus.

ABSTRACT

The word ombudsman is Swedish and is an organization that solves the mismanagement of public administration by receiving complaints from citizens. Today, it is applied in different states and levels in all continents of the world. Two of these world states are Serbia and Tunisia. In this study, the structural and functional aspects of the ombudsman in the state with two different political regimes and cultures are analyzed.

Key words: Ombudsman, Auditing, Public Administration, Serbia, Tunisia.

1. GİRİŞ

Ombudsman, genel tanımı çerçevesinde kamu yönetimine ait bir denetim kavramı olarak ifade edilebilmektedir. Ombudsman, hak ve yetki ihlaline uğrayan vatandaşların devlet kurumları karşısında savunuculuğunu ve koruyuculuğunu yapan bir şikayet kurumudur. Ayrıca ombudsman, kamu yönetimi ve vatandaşlar arasında iletişim görevi de gören bir arabulucudur. Dolayısıyla ombudsman, halkla ilişkiler ve arabuluculuk rolü ile vatandaşlar ve kamu yönetimi arasında ortaya çıkan sorunları gidermeye çabalayan çağdaş bir oluşumdur. Dünyanın tüm kıtalarında farklı devlet düzeylerinde uygulama alanı bulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, dünyadan Sırbistan ve Tunus Ombudsmanları'nın yapısal-kurumsal ve işlevsel yönlerine (kuruluş/tarihsel gelişim, görevleri, atanması, başvuru kabulü/yöntemi, çalışma süreci ve çalışmaların sonlandırılması) bağlı olarak bilgi verilmesidir. Bu sayede de ombudsmanın her iki ülke demokrasisi ve kamu yönetimi açısından yeri, yararları ve önemi üzerinde durulmak istenmektedir. Çalışma yöntem olarak içerik analizi çerçevesinde literatür taramasına dayanmaktadır. Çalışmada konu ile ilgili Türkçe ve İngilizce dilinde yazılmış kitap, makale, bildiri ve diğer bilimsel esaslı rapor ve bültenlerden yararlanma yoluna gidilmiştir.

2. NEDİR OMBUDSMAN?

Ombudsman tanım olarak bir devlette kamusal organların kötü yönetim faaliyetlerine yönelik olarak vatandaşların şikayetlerini alan, organik bir kanuna dayanan, belirli bir prosedür içerisinde hareket eden siyasi bir teşkilattir (Özer ve Iskandarov, 2016: 330).

Günümüzde dünyanın tüm kıtalarında ve hemen hemen tüm dünya devletlerinde uygulanmaktadır. Ombudsmanın temel nitelikleri arasında; demokratik bir yapıya sahip olması, hukuk devletini güçlendirmesi ve insan haklarını güvence altına alması bulunmaktadır. Tarihte ilk kez 18. Yüzyılda İsveç'te ortaya çıkan teşkilat, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişim ivmesini yükseltmiştir (Parlak ve Doğan, 2016).

Ombudsmanın temel özellikleri ise şunlardır (Arklan, 2006: 87):

- ✓ Siyasi bir organdır,
- ✓ Bağımsız ve tarafsızdır,
- ✓ Şikayet merciidir,
- ✓ Kamuoyu ile ilişkilidir,
- ✓ Arabulucudur,
- ✓ Hızlı ve erişilebilirdir.

3. SIRBİSTAN'DA OMBUDSMAN

3.1. Kısa Sırbistan Siyasal Sistemi

Sırbistan Parlamentosu, 5 Haziran 2006 tarihinde aldığı bir kararla, Sırbistan Cumhuriyeti'nin, Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği'nin "ardıl devleti" olduğunu ilan etmiştir. Bugün Sırbistan, tek meclisli sisteme göre yönetilmektedir. Meclisin 250 üyesi 4 yılda bir yapılan seçimlerle belirlenmektedir (KTO, 2019; Arıbaş, 2007: 500). Yine bugün Sırbistan devleti, çok partili seçimlere dayalı olarak parlamenter demokrasi ile idare edilmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020a).

3.2. Sırbistan Ombudsmanı

Sırbistan Ombudsmanı (The Protection of Citizens-Vatandaşların Koruyucusu), 2005 yılında kurumun yasal temelini oluşturan 79/2005 sayılı kanun ve 54/2007 sayılı Vatandaşların Korunması Hakkında Kanun tarafından kurulmuştur. Sırbistan Ombudsmanı'nın temel görevi, vatandaşların haklarını korumak ve devlet idaresinin çalışmalarını kontrol etmektir (Oğuşgil, 2015: 40). Sırbistan'da 2006 tarihli anayasanın 138. Maddesinin 3. Bölümü ve Sırbistan Cumhuriyeti Vatandaşlarının Korunması Hakkında Kanun uyarınca, ombudsman Ulusal Meclis tarafından seçilir ve görevden alınır. Ombudsman, beş yıl için seçilir ve aynı kişi arka arkaya en fazla iki dönem için bu pozisyona seçilebilir (Polovchenko, 2019: 642-643). Ombudsmanın devletin sadece ulusal düzeyde değil, yerel düzeyinde de kademelenme ve hizmet faaliyetleri bulunmaktadır (Dimitrijević, 2005). Nitekim Sırbistan'da ombudsman, üç düzeyde faaliyet yürütmektedir. Bunlar; ulusal, yerel ve özel görevli ombudsmanlardır (Ördögh, 2017: 433).

Ombudsman, başvuruların şikayetleri veya özel bir soruşturma sırasında kendi inisiyatiflerini takip etmek üzere yönetim organlarının faaliyetlerini denetleme hakkına sahiptir (Polovchenko, 2019: 651). Ombudsmana şikayet, yazılı olarak veya sözlü olarak bir kayıt cihazına sunulmalıdır. Şikayetin kendisi, eylemleri itiraz edilen organın adını, ihlal edilen hakkın bir tanımını, şikayette belirtilen gerçekleri doğrulayan kanıtları, hangi yasal araçların kullanıldığı hakkında bilgi ve şikayetçi hakkında bilgi içermelidir (Polovchenko, 2019: 653). Ombudsman kamu idareleri ile işbirliği yapma, binalara erişim sağlama ve gizlilik derecesine bakılmaksızın önleyici faaliyetinin sona ermesine yol açan süreç için önemli olan tüm verileri sunma yükümlülüğüne sahiptir. Ombudsman, yönetim çalışmalarında eksiklikler olduğunu tespit ederse, idareye, algılanan eksikliğin nasıl giderilmesi gerektiği konusunda tavsiyede bulunabilmektedir (Oğuşgil, 2015: 40-41).

Sırbistan'da mahkemeler, ombudsmanın görev alanı dışındadır. Ombudsman, her yıl görev alanı ve incelediği konularla ilgili olarak parlamentoya yıllık bir rapor sunmaktadır ve yıl içerisinde önemli konularda özel raporlar da hazırlayabilmektedir (Stern, 2008: 377).

4. TUNUS'TA OMBUDSMAN

4.1. Kısa Tunus Siyasal Sistemi

Tunus'un yeni Anayasası Ulusal Kurucu Meclis'te 26 Ocak 2014 tarihinde kabul edilmiş (Aktaş, 2017: 241), aynı yıl içerisinde Parlamento (26 Ekim 2014) ve Cumhurbaşkanlığı (ilk tur: 23 Kasım 2014, İkinci tur: 21 Aralık 2014) seçimleri gerçekleştirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020b). Bu bağlamda 2014 Anayasası'na göre yasama organı finansal ve idari açıdan bağımsız niteliğe sahip, Temsilciler Meclisi olarak adlandırılan tek bir mecliste oluşmaktadır. 2014 Anayasası'nda hükümet sistemi olarak yarı başkanlık sisteminin tercih edilmiş olduğu söylenebilir. Anayasanın 71. maddesine göre, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın başkanlığını yaptığı hükümet tarafından yerine getirilir (Açıl, 2017: 98,106).

4.2. Tunus Ombudsmanı

Tunus'ta ombudsmanın görev ve faaliyetlerini hükme bağlayan yasa, 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Ombudsmanın temel görevi ise vatandaşların kamu hizmeti ile ilgili şikayetlerini ele almaktır (Sadiki ve Boubakri, 2014: 89; Diaw, 2008: 3). Ombudsmanın adı ise "İdari Arabulucu (Administrative Mediator-Mediateur Administratif)" şeklindedir (Sadiki ve Boubakri, 2014: 89; Peter, 2019: 353).

Tunus Ombudsmanı, daha öncesinde 1992 yılında bir başkanlık kararnamesi ile oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır, ona bağlıdır ve raporlar sunmaktadır. Ombudsmana, yasalar gereği, vatandaşlar meseleleri ön şart olmaksızın doğrudan sunabilmektedirler ve tüm kamu idareleri ombudsmanın sorularına yanıt vermek zorundadır (Soliman, 2013: 40; Reif, 2004: 223).

Tunus Ombudsmanı'nın belli başlı görev ve işlevsel faaliyetleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Bergman, 2014):

- ✓ Vatandaşlardan gelen şikayetleri alır, araştırır ve ilgili kurumlara önerilerde bulunur,
- ✓ Tunus bölgesinde ulusal ofis ve bölgesel şubeler kurabilir,
- ✓ Cumhurbaşkanı'na yıllık rapor sunar,
- ✓ Çalışmanın sonucunda, idarenin işleyişini iyileştirmesi muhtemel prosedürler ve bu prosedürleri yürürlüğe koymak için mevzuatta yapılacak değişiklikler önerir.

5. SONUÇ

Çalışmada öz olarak "yapısal-kurumsal ve işlevsel" yönler üzerine bir analiz gerçekleştirilen Sırbistan ve Tunus Ombudsmanları'nda her iki devlette de ombudsmanların ancak tavsiye kararları verebildikleri, vatandaş şikayetleri üzerine kurgulandıkları, siyasal rejimden kaynaklanan nedenlerle bağlı oldukları teşkilatların farklılaştığı görülmüştür.

Sonuç olarak hem Sırbistan hem de Tunus devletinde ombudsman, demokratik dönüşümün önemli bir simgesi, devletlerin küresel arenadaki konumlarında önemli bir ölçü düzeyi ve aynı zamanda devletlerin kurumsallaşma sürecindeki öncü idari reform hareketleridir.

KAYNAKÇA

Açıl, Murat (2017). 2014 Tunus Anayasası Hakkında Genel Bir Değerlendirme, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 25, Sayı. 2, ss.89-131.

Aktaş, Murat (2017). Tunus'ta Devrim ve Demokrasi, Dünya Siyasetinde Afrika-4, Ed. İsmail Ermağan, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.223-248.

Arıbaş, Kenan (2007). Küresel Çağda Siyasi Coğrafya, Konya: Çizgi Kitabevi.

Arklan, Ümit (2006). Bir Kamu Denetim Sistemi Olarak Ombudsman ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, *Selçuk İletişim*, Cilt. 4, Sayı. 3, ss.82-100.

Bergman, Elin (2014). Ombudsman Institutions, Workshop on the role of check and balance institutions, World Bank, Caserta, Italy, April 28-30.

Diaw, Mariteuw Chimère (2008). Ombudsmen, People's Defenders and Mediators: Independence and administrative justice in state transformation, Comparative Case Study 7, January, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/4478.pdf> (01.01.2020).

Dimitrijević, Predrag (2005). Do We Need Local Ombudsman-Protector of Human Rights, *FACTA UNIVERSITATIS Series: Law and Politics*, Vol. 3, No. 1, pp. 25-35.

KTO (2019). Sırbistan Ülke Raporu, Konya Ticaret Odası, Konya.

Oğuşgil, Vahap Atilla (2015). Ombudsman institutions in the candidate countries on the road to EU membership: a comparative view, *Eastern Journal of European Studies*, Vol. 6, Issue 1, June, pp.31-48.

Ördögh, Tibor (2017). Serbia: A Consolidated Democracy?, *International Relations and Diplomacy*, July, Vol. 5, No. 7, pp.426-440.

Özer, Mehmet Akif ve Shokhrukh Iskandarov (2016). Kamu Yönetiminin Denetiminde Ombudsman Uygulaması-Kırgızistan Örneği, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı Aralık, ss.324-344.

Parlak, Bekir ve Kadir Caner Doğan (Eds.) (2016). Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Peter, Chris Maina (2019). Human Rights Commissions in Africa-Lessons and challenges, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=4a8b59a6be3459195552a790e6a2b1b4&groupId=252038 (13.11.2019).

Polovchenko, Konstantin A. (2019). Role of Ombudsman in human rights protection in a contemporary state, *Opción, Año 35, Especial No.19*, pp.637-665.

Reif, Linda C. (2004). *The Ombudsman, Good Governance and the International Human Rights System*, Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands.

Sadiki, Larbi and Amor Boubakri (2014), *Political Organization in the Middle East and North Africa*, *Taiwan Journal of Democracy*, July, Vol. 10, No. 1, pp.79-103.

Soliman, Marco (2013). *Access to Justice After the Arab Spring: Is The Promise Fulfilled? (Case of Egypt and Tunisia)*, (May 31, 2013), <https://www.luc.edu/media/lucedu/prolaw/documents/MARCO%20SOLIMAN%20FINAL%20VERSION.pdf> (21.12.2019).

Stern, J. (2008). *Serbia, European Ombudsman-Institutions: A Comparative Legal Analysis Regarding the Multifaceted Realisation of an Idea*, Ed. Gabriele Kucsko-Stadlmayer, Springer-Verlag/Wien, Austria, pp.365-370.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2020a). *Sırbistan'ın Siyasi Görünümü*, <http://www.mfa.gov.tr/sibistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (02.01.2020).

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2020b), *Tunus'un Siyasi Görünümü*, <http://www.mfa.gov.tr/tunus-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (02.01.2020).